

vati, delavcem malico nesti, kedar ni nikogar, da bi vse to preskrbel, vse na travnikih ali njivah, vse dela in trpi, kar koli „leze in hodi“. Ali je pravična taka kazen? kaj pravi vest o njej? To ni krščansko, menda zato ne, ker tudi šola ni krščanska, ampak „konfessionlos“! Al učitelj se „inšpektorja“ boji, ko bi zdaj le primahal in videl šolsko sobo precej prazno.

Da! prav in potrebno je, da otrok se v mladosti uči za stare dni, toda brezozirno se vendar ne sme ravhati; premisliti je treba razmere na kmetih. V mestih otroci lahko vsaki dan redno v šolo hodijo, ker nimajo nikakoršnega družega dela, al po kmetih to nikakor ne more biti, sicer mora kmetiški stan v nič priti, ako polja domača družina obdelovala ne bo. Vsaj meščani vedó, koliko jim kmetija z najetimi delavci nese!

Šolski gospodje in možje, eno vam bom povedal — zamera gori ali doli — svoje misli smem menda vendar po svetu poslati, mostnine menda tudi ne bo treba plačati za-nje. Jaz si dobro, plodonosno šolo tako-le mislim:

Prvič. Šola naj ne bo brezverska (konfessionlos), ampak krščanska. Krščanstvo je glavni temelj vsake prave omike.

Drugič. Podlaga vspešnega šolanja je disciplina. Evo! pametna in zmerna telesna kazen na pravem mestu in o pravem času je potrebna. Veliko več bi se otroci v krajšem času naučili, ko bi več strahu imeli. Zdaj so šole skoraj kakor judovske šole. Otroci dobro vedó, da ni „šolmaštra“ v šoli; če pa otroka vendar telesno kaznuje, kaznovan je učenik sam.

Tretjič. Otroci na kmetih naj se podučujejo v maternem jeziku potrebnih nauk za svoj prihodnji poklic. Samo po sebi se razume, da mestna šola naj ima več predmetov memo ljudske; „kozolce“ naj prevračajo mestni otroci, da se okrepijo, kmetiškim otrokom tega ni treba, ker „turnajo“ od jutra do večera na pašnikih ali pri delu ali gredé dolgo pot v šolo. — Za otroke po kmetih zadostuje popolnoma, da se naučijo brati, pisati, računati, zraven pa kak stransk nauk, ki je v tesni zvezi s kmetijstvom (po raznih krajih razne reči) na priliko: sadjerejo, čebelarstvo, svilorejo itd. Berilo za drugi razred naj bi obsegalo razen koristnih reči tudi kratko Avstrijsko zgodovino z dodanimi zemljepisnimi črticami, da se ljubezen in udanost do Habsburške dinastije že v mladih srcih izbudi. Žalostno je, ko slišimo in vidimo, da se učiteljem od knjigotržcev ponuja nov veliko-nemški zemljevid, na katerem je zginila Avstrija, le Ogerska še figurira! Ali se ne pravi to — pot pripravljati za Bismarkanijo? Kje je državni pravnik?!

Četrtrič. Ozirati se je treba na krajne ljudske razmere. Šola naj bi tedaj o silnem delu za kake tedne prejenjala, o košnji, setvi itd., potem se pa zopet nadaljevala, ker stariši res ne vtrpijo o takem času svojih otrok v šolo pošiljati.

Petič. Naj se vpelja zopet konecletne preskušnje in pa darila za pridne šolarje. Vsaj je vendar lepo videti, še lepše pa slišati, kaj so se otroci čez leto in dan naučili. Preskušnja je najboljši dokaz marljivosti učiteljeve in pridnosti šolarjev. — In darila? Ne vem, zakaj „velikim otrokom“ križec in zvezdice na prsi pripenjajo? Ako odrašenim in stariim ljudém zvezdice pogostoma na „frak“ leté, zakaj bi otrokom v šoli kaka njim primerjena „zvezdica“ se v roke ne dala? Če je starec občutljiv za čast, kaj bi otrok ne bil! Se morebiti bojite pristranosti in zavida pri šolskih premijah, — kako to, da mirno gledate pristranost in zavid, kedar se „ordeni“ delijo?!

Lipenski.

Letna šolska sporočila.

Dijaki so na počitnicah, mi drugi pa pregledujemo „Jahresberichte“ in „poročila“, ki so jih dala vodstva nekaterih šol na svetlo, — nekaterih, pravimo, kajti tudi o tem je razložek odzdej in nekdej, ko so vse šole imele svoje perijohe in klasifikacije; zdaj ni o tem nobenega principa, in to menda je tudi „napredek“ — „Fortschritt“.

Ker nam je „Jahresbericht des k. k. Obergymnasiums in Laibach“ najbolj zanimiv, zato pogledjmo v Ljubljansko gimnazijo najprej. V nemškem sestavku, ki je dodan temu šolskemu letopisu pod naslovom „die Erfahrung als Problem der Philosophie“ od prof. dr. Nejedli-a, nahajamo modroslovno razpravo o „skušnji“, ki skozi in skozi nam kaže mislečega pisatelja. — Drugi sestavek slovenski od prof. Pleteršnika nam pod napisom „Vodnik, učitelj Ljubljanske gimnazije“ kaže stan šolstva ob času Vodnikovem v Ljubljani in pa mnogovrstna učništva, ki so bila na gimnaziji in na mestnih šolah Ljubljanskih izročena Vodniku. Jako zanimivo je med drugim tudi to, kar prof. Pleteršnik poroča o jezicah, v katerih se je pod francosko vlado na leta 1810 novo vredjeni Ljubljanski gimnaziji učilo, kjer je bil izprva učni jezik slovenski in nemški, pozneje pa francoski, slovenščina pa tudi na gimnazijah v Novem mestu, Kranji in Postojni, enako Ljubljanski vredjenih, kot učni jezik ne izključena. Vkljub mnogim pohvalnim dekretom, ki jih je Vodnik dobival v mnogovrstnih učiteljskih službah, zadélo ga je toliko britkih nadlog, da bolj kot vsak drug učitelj je Vodnik mogel o sebi reči: „quem dii odere, magistrum fecere“. Prof. Pleteršnik je po izvirnih listnicah in pismih, shranjenih v arhivu Ljubljanske gimnazije, sestavil svoje poročilo, ki nam podaja velikovredne črtice k životopisu Vodnikovemu.

Vodstvo poroča potem v tem letopisu o stanju Ljubljanske gimnazije, iz katerega je razvidno, da je obligatne nauke poleg vodje učilo še 17 profesorjev, neobligatne pa 9, — učencev pa je v 8 razredih bilo 369 (7 manj kakor lani), med temi (kakor je podoba, po poštenem narodopisju) Slovencev 277, Nemcev pa 88, Hrvatov 3, Italijan 1 — in med njimi 147 sinov kmetiških starišev, 93 obrtniških, 129 pa starišev uradnikov, advokatov in zdravnikov. — Skušnje zrelosti po končani gimnaziji je prestalo 16; 5 jih mora preskušnjo iz enega nauka ponavljati po preteku 2 mesecev, 2 sta bila vržena za celo leto; med dovršenci jih gré 6 v juridične, 5 v više učiteljske, 4 v bogoslovske, 1 pa v medicinske šole.

Naj konečno še povemo, kako je bilo v tej gimnaziji z učnim jezikom.

V vseh 8 razredih je učni jezik nemški, v paralelkah spodnje gimnazije pa je deloma učni jezik slovenski, in sicer tako-le: v paralelki prvega razreda je slovenski jezik v vseh naukih učni jezik razen zemljepisja in matematike; v paralelki drugega razreda se nemški jezik in pa v drugem polletju prirodopisje učita z nemškim jezikom; v paralelki tretjega razreda se vsi nauki učijo z nemškim jezikom razen veronauka in slovenščine; v letos združeni paralelki četrtega razreda sta se veronauk in slovenščina slovenski učila. Slovenski jezik je obligaten nauk v slovenskih paralelkah spodnje gimnazije, pa je isto tako obligaten nauk tudi za vse učence, ki iz teh paralelk pridejo v višo gimnazijo. Za Neslovence v viši gimnaziji je vpeljan poseben nauk slovenščine z nemškim učnim jezikom.

„Jahresbericht der Staats-Oberrealschule in Laibach“ nam kaže v vsem Stremayer-evo „nemško realko“ tako,

kakor je bila prejšnje leto. Nemški sestavek „der Apfelbaum“ stoji „Jahresberichtu“ na čelu, — slovenščina je zopet v vseh 7 razredih po 3 ure na teden oklenjena tako-le: (3) (3) (3) (3) (3) (3) (3), to je, na dobro voljo dana učencem: ali se je hočejo učiti ali ne; nemščina je obligaten nauk vsem tako: 4, 4, 3, 3, 3, 3, 3, in isto tako tudi laščina od 3. razreda počenši tako: 4, 3, 3, 3, 3. Slovencev je vodstvo realkino našlo le 163, Nemcev pa, katere v prvo vrsto postavilo, 138, Lahov je 23, Hrvatov 6, Magjar 1, Francoz 1. Stalnih profesorjev z vodjo vred za obligatne nauke je 10, suplentov pa 9. (Dal. prih.)

Znanstvene stvari.

Beseda o različni pisavi slovenski.

(Konec.)

Odbor slovenske Matice, kateremu je pravilo, da vsak njen spis, predno se natisne, pregleda v to voljen odsek (kar se le pri sestavkih v Letopisih ni vselej izvrševalo), izroči dani nasvèt v prevdarek in poročevanje posebnemu odseku, v katerega so voljeni bili gg. L. Svetec, J. Marn in M. Pleteršnik. V naslednji skupščini je odbor obravnaval nasvèt Cigaletov precej obširno, naposled pa za zdaj se zedinil v poročilu, katero je v odsekovem imenu podal bil prof. Pleteršnik. Ker več oči več vidi, in ker utegne ona razprava zanimiva biti občinstvu sploh, in posebej slovenske Matice odbornikom, kateri se osebno je vdeleževati niso mogli, se z odborovim privoljenjem ponatisne v „Novicah“ omenjeni nasvèt z dotičnim poročilom, katero se pa glasi tako-le:

„Kar se tiče prvega nasveta gosp. Cigaletovega, misli podpisani odsek, da se ne dá izvršiti.

Ker se pri nas pisava še ni ustanovila, ker se jezik še razvija, je mnogokrat težko določiti, kaj je pravilno, kaj ne. Še načela niso določena, katerih se ima slovenska slovnica držati: ali se ima ravnati le po narodni besedi? ali se ima ozirati na hrvaščino ali na staroslovenščino? in kako daleč sme to oziranje segati? — O teh vprašanjih se pa morajo pisatelji med seboj porazumeti; Matični odbor nikdar ne bode vsilil pisatelju oblik, za katere je ta po svoje prepričan, da niso pravilne. Po tej poti bi Matica od sebe odvrčala mnogo pisateljev, kar bi ji več škodilo, nego ji škodi mešana pisava, kakoršna je zdaj zavlada.

Kar drugi nasvèt priporoča, se deloma zdaj izvršuje, deloma pa se ne dá izvrševati iz istih vzrokov, iz katerih se prvi nasvèt ne dá vresničiti. Odsek za izdavanje knjig redoma skrbi za to, da se spisi ali po njegovih udih ali po gospodih od njega naprošenih pregledavajo. Ti pregledovalci bi imeli prav za prav le izreči, ali so spisi za tisk ali ne. Ako so, razumeje se samo po sebi, da morajo biti tudi pravilno pisani (po katerikoli gramatiki). Ako pa niso pravilno pisani, niso za natis. Tako bi bilo, če bi bile naše razmere manj ubožne nego so v resnici. Ali primorani smo ozirati se tudi na spise take, katerim je treba poprave. Pa ta poprava more se le ozirati na to, kar se je v pisavi že ustanovilo.

Poprava iz spisa srednje vrste ne more napraviti izvrstnega spisa; odpraviti more le, kar je očitnih napak in pomot. Pri spisih pa, ki se dosledno drže svojih posebnih načel, ni druge poti za pregledovalce nego jih ne sprejeti, ali pa jih sprejeti, kakoršni so, in odgovornost za pisavo pustiti pisateljem.

Kdor je kedaj popravljal spise, vé, kako sitno in težavno delo je to. Odbornikom, ki so tako dosti oblo-

ženi s svojimi lastnimi opravili, bi se precej velika butara naložila, če bi morali poslane spise ne samo prebirati, ampak tudi popravljati. Zato se podpisani popolnoma strinja z željo, „naj Matica neprestano ima na misli, ne bi li se posrečilo ji, zadobiti človeka klasično izobraženega, kateri bi hotel posvetiti moči svoje našemu zavodu — —“ Dokler se pa tak mož ne najde, pa treba ostati pri starem. — Naj bode še omenjeno to, da je menda vendar že med Slovenci nekaj takih pisateljev, pri katerih ni treba spisov zaradi pisave natančno prebirati, ker so (kot pisatelji) že tako znani, da se sme od njih pravilno pisan spis pričakovati. Če takih pisateljev kdo kaj Matici pošlje, ni se pregledovalcem treba spuščati v natančen pregled. Se ve da se lahko pri tem zmotijo in med izvrstne pisatelje tudi take štejejo, o katerih še le iz tiskane knjige se prepričajo, da niso. V tem obziru je tedaj treba pregledovalcem previdnim biti.“

Naj bi razglas pričujočih obravnav kolikor mogoče pripomogel, da se zadostuje vsaj načelom gosp. Cigaletovih nasvetov o pisavi slovenščine!

Politične stvari.

Tagblattovi „požigavci“ in njih „požigavno pismo“.

V zadnjem listu „Novic“ smo med drugim omenili tudi to, kako „Tagblatt“ ob priliki imenovanja novega knezoškofa Ljubljanskega divjá zoper „klerikalno večino“ deželnega Kranjskega zbora in še posebno zoper oni poziv, s katerim je „volilni odbor“ volivce leta 1867 klical k volitvam, ki so potem tako srečno se izvršile, da je odkljenkalo nemčurski večini, ki je do leta 1867 gospodovala v deželnem zboru Kranjskem. „Tagblatta“ ni sram v Spitalarjevem listu pridigovati „morálo“, pokojnega dr. Costo dolžiti za osnivalca onega poziva, ki je bil delo predsednikovo, in ves zmerno pisani poziv imenovati „berüchtigtes Brandschreiben“. Da čitatelji naši, ki tega „požigavnega pisma“ leta 1876 niso brali in „požigavcev“ niso poznali, sami beró ta „Brandschreiben“, po katerem so pogoreli nemčurji, podamo jim ga celega, volivcem našim naj pa služi za opomin o prihodnjih volitvah. Tako le se je glasil:

„Nove volitve za deželni zbor so pred durmi. Njih važnost je neizrekljivo velika, ker po zdaj izvoljenih poslancih se bode posvetovala nova ustavna vredba celega cesarstva in šest prihodnjih let bode v njihovih rokah vse, kar je na blagor ali na škodo narodu našemu.

Mili rojaki! Vsi se spominjate, s kakošnimi težavami so se rodoljubi v deželnem zboru za svete národne pravice bojevali brez vspeha, brez zmage, ker so njih nasprotniki bili v večini.

Al tako v prihodnje ne sme več biti! Treba tedaj vso skrb na to obrniti, da je večina v zboru prihodnjem naša. Zato zdaj veljá po volitvah pokazati, da narod naš spozná samega sebe, — da hoče si pridobiti pravice, ki mu grejo pred Bogom in svetom, in da zaupa le tistim možem, ki se iskreno in povsod potezajo za-nj.

Zdaj veljá vse moči napeti in neutrudoma delati, da se izvolijo sami taki možje, ki so navdani pravega rodoljubja in to tudi dejansko dokazujejo.

Če je kdo mogočen, premožen, izveden, časten: dobro za-nj! — al če srca nima za narod naš, za pravice njegove, ne bo nam pomagal v zboru. Al

5 ali 6 plemenjakov prav lahko do kresa že kaci 8 do 10 drujcev naredil, posebno če je paša dobra in če plemenjakom še malo kladeš. Če ti bo šlo vse po sreči, bodo tvoji plemenjaki o kresu še ravno tako močni, kakor so bili prve dni maja, ko si jim začel roje jemati al pa še močnejši. Ravno s tem namreč, da svojim plemenjakom čez vsacih 5 ali 6 dni po en sat s čebelami in zalego vzameš, boš svoje čebele še posebno k pridnosti in delavnosti priganjal, in sirote se bodo vse prizadejale, da bodo škodo, katero jim s tem narediš, da jim en zaleženi sat s čebelami vred vzameš, kakor hitro jim bo mogoče, zopet popravile.

(Dalje prihodnjič.)

Šolske stvari.

Letna šolska sporočila.

(Dalje.)

Novomeška realna viša gimnazija je preteklo šolsko leto štela 100 dijakov (96 javnih rednih, 4 privatne in 1 izrednega), med katerimi je bilo Slovanov 96, 4 pa so bili Nemci. Čeravno nočemo prezreti tega, da v Ljubljani, glavnem mestu, bivajo nekateri pravi Nemci, katerih sinovi v tukajšnje šole hodijo, nam vendar poročilo Novomeške gimnazije kaže, kako posebno realka Ljubljanska „fabricira“ Nemce, ki je memo 163 dijakov slovenske narodnosti naštel — 138 Nemcev! Hočeš ali nočeš ti Ljubljanska realka, moraš biti „deutsche Oberrealschule“, kajti minister Strehmajer jo je tako imenoval, in vodstvo realnino skrbno posluša ministrove besede. — Profesorjev in učiteljev za obligatne nauke je bilo na Novomeški realni gimnaziji z vodjem vred 11 (med temi 4 gospodje očetje frančiškani), 3 so bili suplentje. Slovenščina se menda na tej gimnaziji ne zanemarja, čeravno iz poročila ni razvidno, kako daleč sega ta nauk. Na čelu poročila stoji latinsk sestavek. — V katere višje šole se podadó dijaki, ki so preskušnjo zrelosti prestali, ni iz poročila razvidno. — Iz gimnazije Celovške, kjer je preteklo leto bilo 229 dijakov in preskušnjo zrelosti delalo 21 osmošolcev, se nobeden ne podá v bogoslovne študije, iz Mariborske gimnazije pa, kjer je 22 dijakov delalo preskušnje zrelosti, stopita le 2 v bogoslovje. Če stvar tako naprej pojde, kmalu ne bo duhovnov.

Politične stvari.

Duhovščina in politika

pa prijatelji onega načela, kateremu se dandanes pravi „modus vivendi.“

Ne le posvetnjaki, tudi nekateri duhovniki so še zdaj teh misli, da politika in kar se nje tiče, duhovna nič ne briga. Nasprotnih dobro vtemeljenih dokazov je jako mnogo že bilo brati in slišati, vendar naj sledé tu besede iz pastirskega pisma slavnega orientalista Hanneberga, škofa Speierskega, ki jih je pisal o volitvah za deželne zbore; te so take, da morajo zdramiti tudi najbolj mlačnega duhovnika zato, ker je ta škof le učenjak in se s politiko nikdar pečal ni. Ta mož, učenjak in strogo cerkvenega mišljenja, pravi:

„Nikdar se ni ne vera toliko prizadevala pridobiti si gospostvo sveta, ko sedaj. Nič manjšega ne name-rava, ko spodkopati šege, da, celó obstanek vere krščanske v rodovini in šoli. Ničesa ne črti hujše, nego katoliško cerkev, ker ona edina hrani vero Kristusovo

celo ter izrazuje jo z ono močjo, ki vpliva na življenje. Deželni zbori so ali orodje za preganjanje in razdevanje cerkve in krščanske vere, ali pa jez zoper pogubljive prizadeve nevere. Če je krščanstvo temelj sreče domovine naše, potem je pravega domoljuba naloga naklepom nevere se vstavljati. Načrt vničevanja je že delan, izpeljevati se je jel že na severu in jugu. Ni je nesreče, ki bi Bavarsko zadela huje, nego če bi se v tej deželi tudi pričel boj zoper katoliško cerkev in če bi morali sklepi deželnega zbora kovati orožje za razdevanje. Tedaj je dolžnost vseh katoličanov, vseh onih, ki se hočejo katoličanstva držati, da po dobrih volitvah delajo jéz pogubnim postavam in preganjanju cerkve. Pomagajte tudi vi, ljubi verniki, kolikor morete, odvracati tudi od naše dežele veliko nesrečo s tem, da volite le take krščanske možé, ki imajo dosti pameti in poguma vstaviti se preganjanju cerkve. Držaje se svoje volilne pravice, kakor vam vest velela, mirno in trdno in oziraje se le po katoliških možéh skušenega značaja, ki imajo pogum in pamet poganjati se za najdražji blagor domovine, zlasti pa za svete pravice cerkvene, ne delate nikomur krivice. Ne dajte se oplasiti, če slišite krivično očitaje, po katerem skušajo zmotljeni duhovi omajati pogum pravih domoljubov. Nikar ne prašajte tako bojazljivo, bode li prizadevanje vaše imelo gotov uspeh; tudi naj se vam čete cerkvenih sovražnikov ne zde premočne. Zveza njihova utegne biti trdna, al le pravica pridobi veljavno zmago. Vam bodi zadosti notranja moč prave ljubezni do domoljuba in zvesta vdanost veri. To utegnejo začasno in na kakem kraji krivično soditi, celó zatreti; Bog dopušča skušnjave, da poskusi zvestobo pravih častilcev svojih.“

To so gotovo besede, iz katerih je razvidna dolžnost duhovnikov pečati se tudi s politiko. Vendar in žalibog je zdaj še povsod takih, katerim se vsako politično delo „sitno“ zdi, ki se rajši podajo temu, kar je, in iščejo svoj „modus vivendi“ v tem, da se vklanajo, ustavoverne delajo in volijo, kakor je gospôski ljubo, le da bi se ne zamerili. Na ta način se pa „državna cerkev“ tako lepo in na tihem vtrjuje in čez nekoliko let utegnemo imeti cerkev kot državno ustanovo, — vpeljana ne po znanih pruskih sredstvih, marveč po prijetnem potu omenjenega „modus vivendi“.

Neki cerkven list piše: „Kako osodo bi naklonili naši katoliški cerkvi oni, ki bi jo radi zvezano izročili državi ter ponižali jo do državne naprave, to kaže najbolj stan, v katerem je Ruska državna cerkev. Rus Košeljev, carstvu in razkolništvu zeló vdan mož, ga popisuje tako-le: „Stan naš je gledé cerkve jako neugoden, celó obžalovanja vreden. Uraden duh, uradniško hrepenenje po moči, uradniška prevzetnost in častiželjnost navdajajo vse naše duhovstvo, nižja duhovščina se je pogreznila do priprostih rokodelcev in spolnuje svoje dolžnosti tako, kakor krojač izdeluje obleko ali čevljar obuvala, in to iz edinega nagiba, da se sicer ne lahko, al vendar smrti glada obvarovana po svetu prebije. Viši duhovniki naši, dasiravno so redovniki, ki so se odpovedali svetu, vendar cenijo križice in zvezdice ter trakove tako, da se po naših slave najbolj hlepni mogočnjakih ne dajo prekositi v tem; tako veljave željni, tako malo človekoljubni so, da s podložno jim duhovščino prav tako ravnajo, kakor nekda nekateri grajščaki s svojimi podložnimi. Tudi denarnega dobička ne zaničujejo; za blagoslovljenje cerkva, za pogrebe in druga cerkvena opravila jemijo najrajše zeló velike zneske. Gledé počasnosti in obširnega pisarenja so še za civilnimi uradniki; za to pa, ali se brigajo samostani in posvetni duhovniki za podučevanje ljudstva ali ne, jim ni prav nič mar. Največi del samostanov ne daje ljud-